

STOLARSKA OLOVKA

MANUEL RIVAS

Prevela s španskog
Tatjana Tarbuk

 Laguna

1.

Gore je, na galeriji, sluša kosove.

Novinar Karlos Soza zahvali kada ga je osmehom pozvala da uđe. Da, hvala, a dok se uspinjao stepenicama, mislio je: Na vratima svake kuće trebalo bi da budu ovakva dva oka.

Sedeći na pletenoj stolici pored okruglog stola, s rukom na otvorenoj knjizi kao neko ko se zadubio i razmišlja o izvrsnoj stranici, doktor Da Barka gledao je prema vrtu, okružen zimskim svetlom kao aurom. Slika bi bila spokojna da nije bilo maske s kiseonikom. Cev koja je doktora spajala s bocom visila je iznad belih azaleja. Prizor je Sozi delovao i uznemirujuće i komično tužno.

Kad ga škripa parketa u dnevnoj sobi upozori na posetioca, doktor Da Barka ustade i skide masku iznenađujuće okretno, kao podstaknut kakvim džojstikom. Bio je visok, širokih ramena, a ruke je držao raširene kao da im je grljenje najprirodniji položaj.

Soza se zbunio. Verovao je da ide u posetu samrtniku. Nerado je prihvatio zadatak da izvuče poslednje reči iz starca

koji je imao buran život. Mislio je kako će slušati nepovezane reči izrečene tankim glasom, ishod žalosne borbe sa Alchajmerovom bolešću. Ni pomislio nije da bi to mogla biti blistava agonija, kao da je pacijent zapravo spojen na generator. Nije to bila njegova bolest, no doktor Da Barka posedovao je sušičavu lepotu tuberkuloznih. Oči su mu bile široke i zažarene poput svetiljki. Lice mu je bilo bledo kao porcelan, a obrazi zarumenjeni.

Evo, došao ti je novinar, reče ona i dalje sa osmehom. Vidi kako je mlad.

Ne baš tako mlad, reče Soza i stidljivo je pogleda. Nisam više ono što sam bio.

Sedite, sedite, reče doktor Da Barka. Naslađivao sam se kiseonikom. Hoćete li malo?

Novinar Soza oseti blago olakšanje. Ta lepa starica, koja se pojavila kad je udario zvekirom o vrata, izgledala je kao da ju je ruka vremena izabrala iz hira. Taj teški bolesnik koji je bio u bolnici do pre dva dana, a živahan je poput biciklističkog prvaka. U novinskoj kući su mu rekli: Obavi s njim intervju. Taj je starac bio u progonstvu. Priča se da je lečio čak Če Gevaru u Meksiku.

A kome je to danas važno? Samo šefu lokalnih informativnih novina koji noću čita *Mond diplomatik*. Politika je Sozi bila dosadna. Zapravo, novinarstvo mu je bilo dosadno. U poslednje vreme pisao je za hroniku. Nije mu bilo lako. Svet je pun smeća.

Dugački prsti doktora Da Barke lupkali su sami od sebe poput tipki, kao da su vezani za orgulje iz davnašnje privrženosti. Novinar Soza oseti kao da ga ti prsti istražuju dobijući po njegovom telu. Posumnjao je da ga doktor zažarenih očiju

proučava, šta znače ti njegovi podočnjaci, ti prerano naduti očni kapci, kao da je pacijent.

To je moguće, pomisli.

Mariza, dušo, daj nam neko piće kako bi ovaj nekrolog dobro ispao.

Kakve ti to stvari padaju na pamet, uzvikne ona. Ne zbijaj takve šale.

Novinar Soza zausti da odbije piće, ali shvati da bi to bila greška. Telo mu već satima traži piće, jedno proketo piće, traži ga otkad je ustao, i sada je shvatio da je sreo čarobnjaka koji čita tuđe misli.

Niste valjda Ha-Dva-O tip?

Ne, reče on ironično, moj problem svakako nije voda.

Odlično. Imamo meksičku tekilu koja diže iz mrtvih. Dve čaše, Mariza, molim te. A zatim ga pogleda, namignuvši mu. Unuci ne zaboravljaju dedu revolucionara.

Kako se osećate, upita Soza. Morao je odnegde da počne.

Kao što vidite, reče doktor veselo šireći ruke, umirem. Zaista mislite da ima nekog smisla voditi razgovor sa mnom?

Novinar Soza se priseti šta su mu rekli na sastanku u kafiću *Zapad*. Da je doktor Da Barka neuništiv stari revolucionar. Da je bio osuđen na smrt 1936. godine i da je pravim čudom izvukao živu glavu. Čudom, ponovio je jedan od izveštitelja. I da je nakon presude živio u progonstvu u Meksiku, odakle nije hteo da se vrati sve do Frankove smrti. I dalje je sledio svoje ideje. Ili Ideju, kako je govorio. To je čovek iz drugog vremena, zaključio je izveštitelj.

Ja sam već ektoplazma, reče mu doktor. Ili, ako vam je tako draže, vanzemaljac. Zbog toga imam poteškoća s disanjem.

Šef lokalnih informativnih novina dao mu je isečak iz novina s fotografijom i kratkom beleškom u kojoj se

navodilo da je narod odao poštovanje doktoru. Ljudi su mu bili zahvalni što je uvek besplatno lečio one najubogije. Otkad se vratio iz progonstva, pričala je komšinica, njegova su vrata uvek otvorena. Soza izjavi da mu je žao što ga nije ranije posetio. Da je razgovor bio predviđen uoči njegovog odlaska u bolnicu.

Vi, Soza, reče doktor skrećući priču sa sebe, niste odavde, zar ne?

Soza reče da nije, da je sa severa. Tu je tek nekoliko godina, a najviše mu se sviđalo ujednačeno vreme, tropsko za Galiciju. Ponekad bi odlazio u Portugal da kupi bakalar *Gomes de Sa*.

Oprostite mi na radoznalosti, živite li sami?

Novinar Soza pogledom potraži ženu, no ona je već nečujno otišla, ne rekavši ni reči, pošto je ostavila čaše i flašu tekile. Bila je to neobična situacija u kojoj je ispitivač bio ispitivan. Hteo je da kaže da živi sasvim sam, suviše sam, ali samo se nasmejao. Tu je gazdarica pansiona koja se strašno brine što sam mršav. Portugalka je, udata za Galicijca. Kada se posvađaju, ona ga naziva Portugalcem, a on joj govori kako je prava Galicijka. Poštedeću vas prideva, naravno. Vrlo su sočni.

Doktor Da Barka zamišljeno se nasmešio. Kod granica su dobri samo tajni prelazi. Strašno je šta sve može da napravi jedna imaginarna crta koju je u svojoj postelji povukao neki infantilni kralj, ili su je na stolu iscrtali moćnici kao da igraju poker. Sećam se jednog groznog događaja o kome mi je pričao neki čovek. Od mog dede nije bilo goreg čoveka. Šta je učinio, ubio, upitao sam ga. Ne, ne. Bio je sluga nekoga Portugalca. Bio je opijen istorijskom srđžbom. A ja mu, da ga pecnem, rekoh da bih najradije bio Portugalac kad bih

mogao da biram pasoš. No, na sreću, ta će granica iščeznuti u vlastitom besmislu. Istinske granice su one koje drže jadnike podalje od kolača.

Doktor Da Barka navlažio je usne na čaši i potom nazdravio. Zna li da sam ja revolucionar, reče odjednom, internacionalac. Od onih starih. Od Prve internacionale, ako sam jasan. Je li vam to neobično?

Ne zanima me politika, odvratila Soza nagonski. Zanima me čovek.

Čovek, naravno, promrmlja Da Barka. Jeste li čuli za doktora Novoa Santosa*?

Ne.

Bio je vrlo zanimljiv čovek. Izneo je teoriju o razumnoj stvarnosti.

Nisam nažalost čuo za njega.

Ne brinite. Gotovo ga se niko ne seća, počevši od većine doktora. Razumna stvarnost, da, moj gospodine. Svi tkamo nit, kao svilene bube. Borimo se za listove duda i nagrizamo ih, a ta nit, ako se poveže s drugima, ako se preplete, može da stvori divan sag, nezaboravno tkanje.

Spuštalo se večer. U vrtu je kos nalik crnoj petokraki, poleteo ka drugoj strani granice kao da se iznenada setio nekakvog zaboravljenog sastanka. Lepa gospođa ponovo dođe na galeriju hodajući glatko, poput vodenog sata.

Mariza, reče doktor iznenada, kako ide ona pesma o kosu jadnoga Faustina**?

* Izvrstan galicijski patolog i intelektualac, učestvovao je u Udruženju u službi Republike zajedno s Ortegom i Gasetom. Bio je zastupnik u Ustavotvornoj skupštini 1931. godine. (Prim. prev.)

** Odnosi se na Faustina Reja Romera, sveštenika i pesnika. Kritikovao je frankizam i Crkvu, te je prognan u Ameriku. (Prim. prev.)

*Toliko se ljubavi i pesme
u tvojim venama ispreplelo,
da sve te ljubavi zajedno
tvoje malo telo nije podnelo.*

Izrekla je to ne čekajući da je mole i bez neprirodne intonacije, kao da odgovara na sasvim prirodan zahtev. Njen pogled, sjaj vitraža u suton, ganuo je novinara Sozu. Dugim je gutljajem otpio tekilu da vidi koliko žari.

Kako vam se čini?

Prekrasno, reče Soza. Čija je to pesma?

Jednoga popa pesnika koji je naročito voleo žene. Nasmešio se. Jedan slučaj razumne stvarnosti.

A vi, kako ste se upoznali, upita novinar, napokon spreman da počne da beleži.

Ja sam se u njega zagledala još dok je šetao Alamedom. Ali prvi put sam ga čula kako govori u pozorištu, objasni Mariza gledajući doktora Da Barku. Odvele su me tamo neke prijateljice. Bio je to republikanski čin u kom se raspravljalo imaju li žene pravo glasa ili ne. Danas bi to bilo neobično, ali u ono vreme bilo je to nešto vrlo kontroverzno, čak i za žene, zar ne? A onda je Danijel ustao i ispričao onu priču o kraljici pčela. Sećaš li se, Danije!

Kakva je to priča, upita radoznalo Soza.

U starom veku nije se znalo kako se rađaju pčele. Mudraci, poput Aristotela, izmišljali su smešne teorije. Govorilo se, na primer, da pčele dolaze iz trbuha mrtvih volova. I tako stolicima. A sve to znate li zbog čega? Jer nisu mogli da zamisle da je kralj zapravo kraljica. Kako održavati slobodu na takvim lažima?

Pljeskali su mu dugo, dodade ona.

Tja. Nisu to bile neopisive ovacije, pridoda doktor šaljivo. Ali pljeskali su.

A Mariza reče: Već mi se pre dopadao. Ali tek pošto sam ga čula toga dana, postao mi je zaista privlačan. A još više kada me je porodica upozorila: Tom se čoveku nemoj ni približiti. Odmah su se potrudili da saznaju ko je on.

A ja sam mislio da je krojačica.

Mariza se smejala.

Da, lagala sam ga. Dala sam da mi se sašije jedna haljina u krojačkoj radnji preko puta kuće njegove majke. Jednom kada sam izlazila s probe, on je naišao iz obilaska svojih bolesnika. Pogledao me je, produžila sam dalje, a on se iznenada okrenuo: Ovde radiš? Ja sam potvrdila. A on je rekao: Kako si ti lepa krojačica! Trebalo bi da šiješ svilenim koncem.

Doktor Da Barka gledao ju je svojim staračkim očima prošaranim žudnjom.

Među arheološkim ruševinama Santjaga de Kompostele verovatno još postoji rđavi revolver. Isti onaj koji nam je ona donela u zatvor da pokušamo da se spasemo.

2.

Erbal gotovo nikada nije govorio.

Krpom je brisao stolove, preterano revno, kao da krpom od jelenske kože glača neki instrument. Praznio je pepeljare. Polako meo prostoriju, dajući vremena metli da se zavuče u uglove. Kružno je raspršivao sprej s mirisom kanadske borovine, odnosno brodova, upalio neonsku reklamu što je gledala na ulicu, s crvenim slovima i likom valkire koja kao da je snažnim mišicama dizala svoje teške sise. Uključio je muzički uređaj i stavio onu ploču *Ciao, amore*, koja se ponavljala kao putena litanija čitave noći. Manila je pljeskala dlanom o dlan, kosa joj se sjajila kao da prvi put nastupa u kabareu, a Erbal je povukao zasun na vratima.

Manila reče:

Dođite, devojčice, danas dolaze oni s belim cipelama.

Bela tunjevina. Riblje brašno. Kokain. Oni s belim cipelama zauzeli su područje starih krijumčara s Granice.

Erbal je stajao nalakćen na kraju šanka, kao stražar ispred svoje stražarske kućice. One su znale da je onde i da snima

svaki pokret, uhodio je tipove koji su imali, kako je govorio, lice poput srebrnjaka i jezik poput noža. Ponekad je napuštao svoje stražarsko mesto samo da bi Manili pomogao da posluži piće u retkim trenucima gužve, i to je činio kao krčmar za vreme rata, kao da toči alkoholno piće ravno u jetru gosta.

Marija da Vizitasao nedavno je stigla s jednog ostrva iz afričkog dela Atlantika. Bez isprava. Kao što se govorilo, prodali su je Manili. U svojoj novoj zemlji poznavala je tek nešto malo više od ulice koja vodi do Granice. Posmatrala ju je s prozora na spratu, u istoj zgradi u kojoj je klub, onako izdvojenoj, bez okolnih kuća. Na prozoru je stajala muškatla. Da je pogledamo spolja, dok nepomično gleda kroz prozor, pomislili bismo da su se crveni leptiri spustili na njeno prelepo lice.

Na drugoj strani ulice nalazili su se grmovi mimoza. Te prve zime mnogo su joj pomogli. Cvetali su uz ulicu kao sveće zapaljene za pokoj duši, i taj ju je prizor grejao. To, i pev kosova, njihov melanholični zvižduk crnih duša. Iza žbunja se nalazio auto-otpad. Katkad su se videli ljudi kako traže delove među otpacima. Ali jedini stalni stanovnik bio je pas vezan za neki automobil bez točkova, koji mu je služio kao kućica. Penjao se na krov i lajao čitav dan. Od toga joj je bilo hladno. Mislila je da se nalazi daleko na severu. Da iznad Granice počinje svet magle, vetrova i snega. Muškarci koji su odande dolazili imali su svetionike u očima, trljali su ruke kada bi ušli u klub i pili su jaka pića.

Osim nekolicine, malo su govorili.

Kao Erbal.

S Erbalom je imala sreće. Nikada joj nije pretio niti podigao ruku nju, a čula je da devojke u drugim klubovima na ulici tuku. Ni Manila je nije tukla, premda je bilo dana kad

bi iz usta osula topovsku paljbu. Marija da Vizitasao shvatila je da Manilino raspoloženje zavisi od hrane. Kada se naslađivala za stolom, odnosila se prema njima kao prema kćerima. Ali u danima kada joj se činilo da je debela, ispaljivala je psovke kao da želi da povрати masnoću. Nijedna devojka nije pouzdano znala kakav je odnos između Erbala i Manile. Spavali su zajedno. Ili su bar spavali u istoj sobi. U klubu su se ponašali kao vlasnica i zaposleni, ali bez izdavanja i primanja naredbi. Ona nikada nije psovala u njegovoj blizini.

Klub se otvarao uveče, a preko dana se spavalo. U ranim popodnevrim satima Marija da Vizitasao spustila se u lokal. Probudila se mamurna, s ukusom pepela u ustima, vagina ju je bolela od grubih navala krijumčara, i poželeva je da smeša sok od limuna s hladnim pivom. Uz zatvorene prozorske kapke, za stolom pod svetiljkom koja je otvarala ponor svetla u polumraku, sedeo je Erbal.

Crtao je stolarskom olovkom po papirnatim salvetama.

3.

Vrlo mi je žao, prijatelju. Moj je stric povukao okidač. Više bih voleo da to ne moram da učinim, prijatelju. I tada stric snažno zamahne kolcem i lisicu ulovljenu u zamku udari pravo u potiljak. Moj stric lovac i njegova lovina načas su izmenili poglede. On joj je očima govorio, a ja sam čuo taj šapat – o tome kako više nema spasa. To sam osetio pred slikarom. Počinio sam mnoge okrutnosti, no kada sam se našao pred slikarom, promrmljao sam u sebi da mi je vrlo žao, da bih više voleo da to ne moram da učinim, i ne znam šta je on mislio kada mu se pogled susreo s mojim, vlažno svetlucanje u noći, ali želim da verujem da je razumeo, da je naslutio da sam to učinio ne bih li ga oslobodio muka. Potom sam mu prisionio revolver na slepoočnicu i razneo mu glavu. A zatim sam se setio olovke. Olovke koju je nosio zataknutu za uhom. Ove olovke.

4.

Oni iz odreda, šetači, koji su sebe nazivali Brigadama Svitanja, silno su se uznemirili. Najpre su ga pogledali začuđeno, kao da hoće da kažu kakav glupan, slučajno je opalio, tako se ne ubija. No kasnije, na povratku, mrmljali su kako im je pokvario zabavu takvim hitrim postupkom. Smišljali su neku nepodopštinu. Možda da mu odseku jaja i nabiju mu ih u usta. Ili da mu skrate ruke kao što su učinili slikaru Fransisku Migelu, ili krojaču Luisu Huisiju. Pa sad šij, ako možeš, gizdavče!

Ne boj se, ženo, tako se to radilo, govorio je Erbal Mariji da Vizitasao. Poznavao sam jednoga od njih, koji je prilikom izjavljivanja saučešća, udovici stavio u ruku prst njenog pokojnog muža. Po burmi je prepoznala prst svog muža.

Direktor zatvora, koji je naročito voleo da muči ljude, a govorili su i da je stari prijatelj nekolicine onih koji su bili unutra, zatražio je od Erbala da ih prati one noći kada se dogodio napad. Pozvao ga je u stranu. Sat na ruci mu je drhtao. Zamolio ga je vrlo tiho: Nemoj da pati, Erbale. Čak je i u

toj situaciji mogao da se pravi važan. Erbal je otpratio šetače do ćelije. Slikar, rekao je, može da izađe, slobodan je. Upravo je odzvanjalo ponoć sa zvonika Berengele. Slobodan, u ponoć, upitao je slikar nepoverljivo. Hajde, napolje, nemojte da mi otežavate. Falangisti su se smejali, skriveni u hodniku.

Erbalu nije bilo nimalo teško da obavi zadatak. U trenutku ubijanja setio se svog strica lovca, onoga istog koji je životinjama davao imena. Zečice je zvao *Hosefina*, a lisca *don Pedro*. A iskreno rečeno, nije mu to teško palo i zato što je cenio tog gospodina. Slikar je bio pravi-pravcati gospodin. Kad bi ulazio u ćeliju ili izlazio iz nje, ophodio se prema čuvaru kao da je ovaj razvodnik u bioskopu.

Slikar ništa nije znao o čuvaru, ali je zato Erbal znao ponešto o njemu. Govorilo se da je slikarev sin, zajedno s prijateljima, gađao kamenjem kuću nekoga Nemca, jednoga od onih Hitlerovaca koji su podučavali nemački u Santjagu. Razbili su mu prozore. Nemač se pojavio u policijskoj stanici vrlo uzrujan, kao da je to u najmanju ruku bila međunarodna zavera. Ubrzo je došao i slikar vodeći sina, malenog i prestrašenog klinca očiju većih od ruku, i izjavio kako je i njegov sin bacao kamenje. Čak je i policijski inspektor ostao zapanjen. Zapisao je njegovu izjavu, ali ih je obojicu pustio, i oca i sina.

Do te je mere slikar bio valjan čovek, objašnjavao je Erbal Mariji da Vizitasao. A njega smo među prvima uhapsili. Vrlo je opasan, govorio je narednik Landesa. Opasan? Ali on nije sposoban ni mrava da zgazi. Ništa vi ne znate, odgovorio je narednik zagonetno. On izrađuje plakate, slika ideje.

Kada je ono izbila pobuna, strpali su najznačajnije republikance u zatvor. A takođe i one manje značajne, koji bi se uvek našli s onima obeleženim na tajanstvenoj crnoj listi

narednika Landese. Zatvor u Santjagu, poznat kao Falkona, nalazio se iza palate Rašoi, na padini koja se spuštala do Trga Obradoiro, tačno ispred katedrale, te ako bi iskopali tunel, on bi ih doveo ravno u apostolsku grobnicu. Onde je počinjalo ono što su zvali Mali pakao. Svaka srednjovekovna katedrala imala je u blizini jedan mali pakao, mesto greha. Naime, iza zatvora se nalazio Golubarnik, četvrt prostitutki.

Zatvorski zidovi bili su od kamenih ploča oslikanih mahovinom. Imali su sreće, ako se to može zvati srećom, što ih je u predvorju smrti dotaklo leto. Zimi je zatvor bio poput frižidera i vonjao je na plesan, a vazduh je bio težak poput mokrog lišća. No tada još niko nije mislio na zimu.

Prvih dana svi su nastojali da se drže normalno, i zatvorenici i čuvari, poput putnika koje je iznenadio kvar na životnoj nizbrdici, pa sada čekaju pogodan okret ručke koji će pokrenuti motor i nastaviti putovanje. Čak je i direktor dopustio rodbini da ih poseti i donese im hranu spremljenu kod kuće. A uhapšeni su se za vreme izlazaka u dvorište očito bezbrižno zabavljali. Sedeli bi na tlu oslonjeni o zid tako opušteno kao što su do pre nekoliko dana, uz šoljice što su se pušile, sedeli za stolom u Španskoj kafani, okruženi budnim posmatračima i zidovima koje je slikar ukrasio muralima. Ili kao radnici kojima u vreme pauze, posle ironičnog naklona kapom gazdi suncu i pljuvanja u znak da su se rešili prepreke, treba tek voda i hleb s nekoliko šala umesto poslastice. Uhvaćeni u odelu ili košulji, zbog dugog čekanja, praha vremena, tu u dvorištu postajali su nalik jedni drugima kao na požutelim grupnim portretima. Nalik smo žeteocima. Nalik smo skitnicama. Nalik smo Ciganima. Ne, reče slikar, nalik smo zatvorenicima. Počeli smo da poprimamo boje zatvorenika.

Za vreme stražarenja Erbal ih je čuo izbliza. Zabavljali su ga kao neka radio-stanica. Svakodnevno čavrljanje koje dopire na mahove. Približavao se postrance, kao neko koga to ne zanima, i namerno bacao opušak kroz vrata koja su vodila na dvorište. Kada bi ih ostavio same, razgovarali su o politici. Kada se iz ovoga izvučemo, govorio je Šerardo, učitelj iz Porto do Sona, Republika će već sigurno biti spasena, mi smo poput mornara nakon udara morskog talasa. Federativna republika.

Sada su govorili o izgubljenoj sponi između majmuna i čoveka.

U određenom smislu, govorio je doktor Da Barka, čovek nije plod savršenstva, nego bolesti. Mutant od kog potičemo morao je da se uspravi na noge zbog nekakvog patološkog problema. Bio je očito inferioran u odnosu na svoje četvoronožne pretke. Samo da spomenemo gubitak repa i dlake. S biološkog gledišta, bio je jadan. Verujem da su šimpanze izmislile smeh kada su prvi put u onome okruženju naišli na biće zvano *Homo erectus*. Zamislite ga. Nekakav uspravan tip, bez repa i napola dlakav. Jadan. Da umreš od smeha.

Ja radije čitam Bibliju nego literaturu o evoluciji vrsta, reče slikar. Biblija je najbolji scenario koji je dosad napravljen za ovaj film sveta.

Ne. Najbolji scenario je onaj koji nam je nepoznat. Tajanstvena pesma u stanici života, gospodo!

Je li istina ono što sam pročitao u episkopskom listu, Da Barka, ironično je uskočio u reč Kazal*. Da si na nekoj konferenciji izjavio kako čovek oseća nostalgiju za repom.

* Aktivan galicijski republikanac, pokrenuo je nekoliko značajnih izdanja dvadesetih godina kao *Nós (Mi)*, u kom je objavljeno *Šest galicijskih pesama* Federika Garsije Lorke. Uhapsili su ga kao gradonačelnika Santjaga de Komposte, a ubijen je iste noći kada i granadski pesnik. (Prim. prev.)

Svi su se nasmejali, počevši od onoga kom su upali u reč i koji je nastavio u istome duhu: Da. A rekao sam i da se duša nalazi u štitnoj žlezdi. No kada već o tome govorimo, reći ću vam još nešto. U klinici smo imali slučajeve vrtoglavice i mučnine do kojih dolazi kada čovek naglo ustane, to su tragovi poremećene funkcije koja je morala da se prilagodi vertikalnosti. Nostalgija koju čovek oseća zapravo je nostalgija za horizontalom. A što se tiče repa, možemo reći da je taj slučaj neobičan i da je to što ga čovek nema naš biološki nedostatak, ili ga zapravo ima, da tako kažemo, podreznog. Taj nedostatak repa ne bismo smeli da zanemarujemo u tumačenju nastanka govornog jezika.

Nikako ne mogu da shvatim, razdragano reče slikar, kako ti, kao takav materijalista, možeš da veruješ u Svetu Družbu.

Čekaj malo! Ja nisam materijalista. Bilo bi to s moje strane vulgarno omalovažavanje materije koja se toliko trudi da iz sebe izađe kako se ne bi dosađivala. Verujem u razumnu stvarnost, u jedno, da tako kažem, natprirodno okruženje. Na površini zemlje, uspravan mutant podario je smeh šimpanzi. Potvrdio je ruglo. Shvatio je da je manjkav, abnormalan. Zbog toga je i stekao instinkt smrti. Bio je istovremeno životinja i biljka. Imao je korenje i nije ga imao. Iz takvog poremećaja, iz takve neobičnosti nastala je velika pometnja. Druga priroda. Druga stvarnost. Ono što doktor Novoa Santos naziva razumnom stvarnošću.

Upoznao sam Novou Santosa, reče Kazal. Objavio sam mu neki spis i mogu reći da smo bili dobri prijatelji. Taj je čovek bio pravo čudo. Suviše poseban za ovu nezahvalnu zemlju.

Gradonačelnik Santjaga, koji je svoju oskudnu ušteđevinu trošio na izdavanje knjiga, zastao je i tužno se prisećao.

Siromašni su ga nazivali Novo Santo*. Ali kler ga je mrzeo, baš kao i univerzitet. Jednoga je dana ušao u kazino i izbacio pokušstvo kroz prozor. Neki se mladić ubio zbog kockarskih dugova. Novoine ideje imale su snagu zakona: Biti pomalo dobar i pomalo buntovan. Kada je uspeo da dođe na katedru u Madridu sa svojim izvanrednim predavanjem, čitava je dvorana ustala. Pljeskali su mu kao nekom umetniku, kao da je Karuzo. A kako je samo govorio o telesnim refleksima!

Dok sam bio student, imao sam sreće da učestvujem u jednom njegovom pregledu, reče Da Barka. Išli smo s njim da obidemo nekog starca na samrti. Bio je to neobičan slučaj. Niko nije mogao da odredi od koje bolesti pati. U Dobrotvornoj bolnici bilo je toliko vlage da je zajedno s rečima vazduhom kružila plesan. A don Roberto je, tek što ga je ugledao, čak ga nije ni dotakao, rekao: Ovaj čovek boluje od gladi i hladnoće. Dajte mu toplu supu dok se ne zasiti i pokrijte ga s dva pokrivača.

A vi, doktore, zaista verujete u Svetu Družbu, upita Dombodan naivno.

Da Barka je prešao po prijateljima prodornim, teatralnim pogledom.

Verujem u Svetu Družbu jer sam je video. Dok sam bio student, jedne sam noći otišao u kosturnicu pored groblja Bozaika. Imao sam ispit i trebala mi je sfenoidna kost, jedna kost glave koja je vrlo teška za učenje. Kakve li divote, sfenoidne kosti sa svojim oblikom šišmiša raširenih krila! Začuo sam nešto što nije bio šum, kao da je tišina pevala gregorijanske napeve. I tamo je, pred mojim očima, stajao čitav red sveća. Onde su stajale, oprostite mi na preteranoj stručnosti, ektoplazmatske čestice pokojnika.

* *Novo Santo* (gal.) – Novi svetac. (Prim. prev.)

Izvinjenje je bilo izlišno, jer su svi razumeli šta je hteo da kaže. Slušali su vrlo pažljivo, a u očima im se u videlo i prihvaćanje i neverica.

I šta se onda dogodilo?

Ništa. Pružio sam im nešto duvana, jer su mi to tražili. A zatim su nestali u daljini kao nečujni motoristi.

Kuda su otišli, upitao je Dombodan uznemireno.

Ovaj ga je put doktor Da Barka pogledao ozbiljno, kao da želi da otkloni svaku senu cinizma.

U Večnu Ravnodušnost, prijatelju.

Primitivši Dombodanov nemir, izmenio je iskaz uz smeh: Mislim da su zapravo otišli u San Andres de Teišido, kud ide mrtav onaj koji nije otišao živ. Da, mislim da su otišli u tom pravcu.

Ispričaću vam jedan događaj. Tišinu je prekinuo štampar Maronjo, socijalista kog su prijatelji zvali O'Bo*. Nije to priča, zaista se tako dogodilo.

A gde se dogodilo?

U Galiciji, reče O'Bo prkosno. A gde bi se drugde moglo dogoditi?

Imaš pravo.

No, dobro. U mestu koje se zove Mandoro živele su dve sestre. Živele su same u seoskoj kući koju su nasledile od roditelja. Iz kuće se videlo more i mnogi brodovi koji su onde menjali pravac iz Evrope prema Južnim morima. Jedna se sestra zvala Život a druga Smrt. Bile su to lepe devojke, snažne i vesele.

Je li bila lepa i ona kojoj je ime bilo Smrt, upitao je zabrinuto Dombodan.

* *O'Bo* (gal.) – dobar. (Prim. prev.)

Da. No dobro, bila je lepa, ali pomalo konjasta. Dve su se sestre dobro slagale. Budući da su imale mnogo udvarača, zavetovale su se: dopustiće udvaranje, čak će imati i avanture s muškarcima, ali se nikada neće razdvojiti jedna od druge. I toga su se verno držale. U dane zabava zajedno su odlazile na ples, u mesto koje se zvalo Donaire, gde su hrlili svi momci iz županije. Da bi tamo stigle, morale su da pređu močvarno područje, vrlo blatno, poznato kao Granica. Dve bi sestre obule klompe, dok su u rukama nosile cipele. Cipele Smrti bile su bele, a cipele Života crne.

Nije li bilo obratno?

Ne, nije. Tako je kako vam kažem. To što su te dve sestre radile, radile su sve devojke. Išle su u klompama, s cipelama u rukama da bi bile čiste za igranku. Tako bi se pred vratima plesne sale nakupilo do sto klompi, poput brodice na peščaniku. Momci nisu dolazili u klompama. Oni su jahali na konjima. I propinjali se, pogotovo kada bi stizali, kako bi se svideli devojkaama. I tako je vreme proticalo. Dve su sestre žurile na ples, imale su svoje želje, ali su se uvek, ranije ili kasnije, vraćale kući.

Jedne noći, jedne zimske noći, dogodio se brodolom. Jer ovo je, kao što znate, uvek bila i uvek će biti zemlja mnogih brodoloma. Ali te se noći dogodio poseban brodolom. Brod se zvao *Palermo* i prevezio je harmonike. Na hiljade harmonika u drvenim kutijama. Oluja je potopila brod, a teret je dopluta do obale. More je svojim rukama ludog raznosača porazbijalo kutije i nosilo harmonike prema plažama. Harmonike su čitave noći odzvanjale vrlo tužnim melodijama. Njihova muzika nošena vetrom dopirala je kroz prozore. Poput svih drugih iz okruge i dve su se sestre probudile i začuđeno slušale. Ujutro su harmonike ležale na peščaniku,

poput leševa utopljenih instrumenata. Bile su neupotrebljive. Sve osim jedne. Pronašao ju je mladi ribar u nekoj pećini. Toliko ga je to obradovalo da je naučio da svira. I pre je bio veseo mladić, vrlo živahan, a ta je harmonika pala u njegove ruke poput božjega dara. Život, jedna od sestara, toliko se u njega zaljubila na plesu da je shvatila kako ta ljubav вреди više od svake povezanosti sa sestrom. Tako su pobegli zajedno, jer je Život znala da Smrt ima đavolsku narav i da je vrlo osvetoljubiva. I to je bilo tačno. Nikada joj nije oprostila. Zato sada Smrt hoda putevima, pogotovo za olujnih noći, zaustavlja se pored kuća ispred kojih se nalaze klompe, pa onome ko naiđe postavlja pitanje: Zna li gde je mladić s harmonikom i ona kurva Život? A potom onoga kome je pitanje postavljeno, ako ne zna odgovor, odvodi sa sobom.

Kada je štampar Maronjo završio s pripovedanjem, slikar je prošaptao: To je vrlo lepa priča.

Čuo sam je u jednoj krčmi. Postoje krčme koje su bolje od svake škole.

Sve će nas pobiti! Zar vam nije jasno? Sve će nas pobiti!

Vikao je to jedan zatvorenik stojeći na uglu, podalje od skupine, zadubljen u svoje misli.

Stojite tu i brbljate ja ovo, on ono, s pričicama kao starci. I ne shvatate da će nas sve pobiti. Sve će nas pobiti! Sve!

Iznenadeno su se pogledali ne znajući šta da čine, kao da se iznad njih modro i toplo avgustovsko nebo raspalo u komadiće leda.

Doktor Da Barka mu se približi i uhvati ga za ruku.

Smiri se, Baldomire, smiri se. Govoriti znači isterivati duhove.

5.

Slikar je dobio stolarsku olovku. Nosio ju je za uhom, kao što to rade stolari, spreman da u svakome času crta. Olovka je pripadala Antoniju Vidalu, stolaru koji je oko osam sati pozivao na štrajk i koji je njome pisao komentare za list *El korsario*, a olovku je nekom prilikom poklonio Pepeu Viljaverdeu, stolaru s obale koji je imao dve kćeri, jednoj je ime bilo Marikinja, a drugoj Fraternidad*. Viljaverde je bio, prema sopstvenim rečima, anarhist i humanista, a svoje je radničke govore započinjao govoreći o ljubavi: „Čovek živi kao komunista ako voli, i u onolikoj meri koliko voli.“ Kada je postao popisivač u železnici, Viljaverde je olovku poklonio svom prijatelju sindikalisti i stolaru Marsijalu Viljamoru. A pre no što su ga ubili šetači koji su lovili oko Falkone, Marsijal je olovku dao slikaru kada je video kako ovaj komadićem crepa pokušava da nacрта Trijumfalni luk.

Kako su dani puni crnih slutnji prolazili, slikar je sve više pažnje posvećivao svojoj beležnici. Dok su drugi razgovarali,

* *Fraternidad* (šp.) – Bratstvo. (Prim. prev.)